

דבר תורה – פ' וירא (ליל שבת) התשע"ח
 בית הכנסת "אוהל נחמה", ירושלים
 ד"ר אברהם שפיר

סיפור העקידה נחשב על-ידי חוקרי הספרות כשיאה הספרותי של תרבות המערב. כך סובר החוקר השוויצרי אָרִיךְ אוֹאֶרְבֶּךְ בספרו הידוע "מִימְזִיס" בפרק "צלוקתו של אוֹדִיֶסֶאוס". ברור לכולנו כי סיפור העקידה הוא הניסיון הגדול ביותר שהתנסה בו אברהם אבינו ועמד בו בהצלחה. הסיפור מסתיים ב"Happy End", יצחק לא נשחט ובמקומו הועלה כקורבן, האיל.
 אולם פיוטו של ר' אפרים ב"ר יעקב מבונא (בון) 1132 - 1197 שנאמר בבתי הכנסת באשכנז בסליחות של ער"ה עד מחצית המאה ה-17, מציג גישה שונה לחלוטין. הבה נקרא מספר בתים מפיוט זה.

<p>4. מִיְהָר וְנָתַן עָלָיו אֲרָכּוּבוֹתָיו וְכַגְבוֹר אֲמַץ שְׁתֵּי זְרוּעוֹתָיו בְּיָדָיו אֲמוֹנָה שְׁחָטוּ בְּתוֹכָן וְטָבוּחַ טָבַח וְהָיָן</p>	<p>1. אֶת אֲבוֹתַי אֲנִי מְזַכֵּר הַיּוֹם לְפָנֶיךָ, בּוֹחֵן וּפּוֹכֵר תַּחֲנוּן זְכוֹת אֲבוֹת לְבָנִים אֵב זָקוֹן וְיָלֵד זְקֵנִים.</p>
<p>5. רַד טַל תַּחֲי עָלָיו וְנִתְחַיָּה. תִּפְשׂוּ לְשַׁחֲטוּ פְעַם שְׁנִיָּה. יַעֲדֵד הַמִּקְרָא וְלִדְבַר רַגְלִים: וַיִּקְרָא ה' אֶל אֲבְרָהָם שְׁנֵית מִן הַשְּׂמִים</p>	<p>2. אֲזֵי אֵב וַיִּבֶן חוּבְבָקוֹ נִפְגְּשׂוּ אֶמֶת וְשָׁלוֹם נִשְׁקוּ פִיד תִּפְתַּח אָבִי, בְּשִׁבַּח כִּי הוּא יִבְרַךְ הַזֵּבַח</p>
	<p>3. רְצוֹנִי פְתוּחַ פִּי לְזַמֵּן: בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם, אָמֵן. יֶאֱסַף אֶפְרַי וַיּוֹבֵא הָעִירָה הָאוֹהֶלָה אֶל שָׂרָה.</p>

האם אתם מוצאים משהו שונה מתפיסתנו הרגילה את מעשה העקידה?
 שימו לב לשתי השורות האחרונות בבית הרביעי: **בידיו אמונה שחטו בתוכן וטבוח טבח והָיָן**. כלומר בניגוד להבנתנו את הטקסט המקראי, **אברהם אכן שחט את יצחק והרגו**.
 הפייטן ער לכך שלפי המקרא, יצחק לא מת, כי העקידה הייתה ניסיון, ולכן בשתי השורות הראשונות של הבית החמישי הוא אומר: **רַד טַל תַּחֲי עָלָיו וְנִתְחַיָּה**, תִּפְשׂוּ לְשַׁחֲטוּ פְעַם שְׁנִיָּה.
 כיצד ייתכן שפוסק גדול יפייט פיוט שהוא נגד פשוטו של מקרא ופיוט זה יפייט כארבע מאות וחמישים שנה בבתי הכנסת באשכנז?

ר' אפרים היה עד לְשִׁנֵי מסעות צלבנים לא"י: מסע הצלב השני 1145 – 1147 בראשות קונראד ה-3, קיסר גרמניה ולואי ה-7 מלך צרפת, מסע שסופו כישלון מוחלט לצבאות הנוצריים. אולם כדרכם של הצלבנים, שחלקם הגדול היה אספסוף, מסע זה החל בשחיטת יהודים באשכנז (בעיקר קהילות שו"ם) וְעַד למסע הצלב השלישי בראשות ריצ'רד לב-הארי 1189 – 1192, בו סבלו יותר מכולם יהודי אנגליה משחיטות והתאבדות על קידוש השם, ובראשונה בעיר יורק שבאנגליה.
 פרטים מזעזעים על שחיטת הנשים והילדים בידי הבעל-האב ולאחר מכן, התאבדותו כדי לא להתנצר, מופיעים בעדויות הזמן ההוא, וביניהם קינתו הגדולה של ר' אלעזר מוורמייזא בעל ה"רקח" על רצח אשתו ובנותיו, במבנה הלירי של "אשת חיל"...

כחלוף זמן, כאשר החיים חזרו לתקנם פחות או יותר, ייסרו את עצמם הבעלים-האבות שנתרו בחיים, על כי בצעו רצח כפול, משולש ואף מרובע בבניהם, בנותיהם ונשיהם האהובות.
 פרופ' שלום שפיגל, במאמרו "מאגדות העקידה" משער שר' אפרים בר יעקב זולף על הניצולים נְטָפִי נחמה: **אנא הפסיקו להתייטר ולענות עצמכם: גם אברהם אבינו הרג את בנו יצחק, אולם בחסדי ה', יצחק הוחזר לחיים, כך יקרה אי"ה עם ילדיכם ונשותיכם, גם הם יחזרו לתחייה**. פיוט זה נאמר במשך מאות בשנים באשכנז, עד מחצית המאה ה-17 - גזירות ת"ח-ת"ט (1648-1649) כאשר בוגְדֵן חֶמְלֵנִיֶצְקִי והקוזאקים ערכו שחיטות איומות בקהילות פולין ואוקראינה, פרעות שרק השואה בדורנו, עלתה עליהן בנוראותיה. וכידוע,

צרות חדשות משכיחות צרות ישנות. וכבר דנו בדבר התאבדות ורצח (כגון: מצדה ואגדת תשעים ושלוש הנערות מפולין) פוסקים רבים וראש להם, הרמב"ם באיגרת השְׁמֵד. אשמח אם תתנו דעתכם לְפִסּוּק המסיים את סיפור העקידה: וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע (בראשית כב יט) הנערים-העבדים חזרו, אולם היכן יצחק? למיטב הַבְּנֵי זֶהוּ נושא לדיון מרתק, אך הזמן קצר ומלאכת התפילה מְצַפָּה לנו.

שבת שלום.